

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / AVGUST / 8-SON,
I-QISM**

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, avgust.
I-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'RTA DAROMADLI MAMLAKATLARDA INNOVATSION XARAJATLARNING EKSPORT DIVERSIFIKATSIYASIGA TA'SIRI	20
Karimova Xulkar Raxmanali qizi Jalg'ashova Nazira Umbet qizi	
MINTAQADA SANOAT SALOHİYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING HOZIRGI HOLATI TAHLILI	26
Mamedov Ko'palboy Masharipovich	
TA'LIM XIZMATLARINI BOSHQARISHDA XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA SIFATNI TA'MINLASH	30
Umarov Ravshanjon Gafurovich	
SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI	36
Mamurov Doniyor Eldorovich	
MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA YASHIL INVESTITSİYALARDAN FOYDALANISH TAMOIYILLARI VA USULLARI	43
Ro'zimov Doniyor Soporboy o'g'li	
TOSHKENT METROPOLITENI SANOATIDA MAHALLIYLASHTIRISH DARAJASINING DINAMIKASI VA UNI XALQARO TAJRIBA BILAN QIYOSIY BAHOLASH	49
Mansurov Xamrokul Ilxomovich	
ЦИФРОВАЯ САМООРГАНИЗАЦИЯ БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ САМОСТОЯТЕЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ	56
Мирвосикий Хилола Хабибулла кизи	
XORAZM VILOYATIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHNING ILMIY-AMALIY TAHLILI	64
Z.Sh. Matniyozova	
DEVELOPMENT MECHANISMS OF EMBEDDED FINANCE SERVICES IN COMMERCIAL BANKS OF UZBEKISTAN BASED ON OPEN BANKING	69
Khurramova Fotima Bakhodir qizi	
IMPROVING THE PRACTICE OF FINANCING INVESTMENT PROJECTS THROUGH SYNDICATED LOANS PROVIDED BY COMMERCIAL BANKS	76
Xudaynazarov Davrbek Abdullayevich	
TASHQI SAVDO DINAMIKASI VA BANK MOLİYAVIY XAVFSIZLIGI: O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI MISOLIDA AMALIY TAHLIL	83
Babadjanov Shuxrat Atxamovich	
GREEN LENDING PRACTICED AMONG UZBEK COMMERCIAL BANKS: SURVEY- BASED ASSESSMENT OF READINESS AND CONSTRAINTS	90
Avazov Azizbek Ashurali o'g'li	
"YANGI O'ZBEKISTON – 2030" STRATEGIYASI DOIRASIDA IQTISODIY O'ZGARISHLARNING ASOSIY YO'NALISHLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI	96
Amirov Otabek Xudoyberdi o'g'li	
BARQAROR YASHIL INVESTITSİYALARNING QAYTA TIKLANUVCHI ENERGETIKA RIVOJIGA ROLINI VA HISSASINI TAHLIL QILISH: O'ZBEKISTON MISOLIDA	101
Zilola Kazakova	
HUDUD SANOATIDA KAPITAL VA MEHNAT RESURLARI SAMARADORLIGINI KOB-B-DUGLAS MODELİ YORDAMIDA BAHOLASH	113
Turayev Baxrom Ergashevich	

“MAHALLA BANKIRI” INSTITUTI DAVLATBANK HAMKORLIGINING OPERATSION BO‘G‘INI SIFATIDA: SAMARADORLIK MEZONLARI VA OPTIMAL YUKLAMA PARAMETRLARI	120
Nurmuratov Azamat Mamarizo o‘g‘li SHAHAR JAMOAT TRANSPORTI YO‘NALISHLARINING AHOLI EHTIYOJLARIGA MOSLIGINI TADQIQ ETISH (URGANCH SHAHRI MISOLIDA)	127
Abdullayeva Shahzodaxon Fazliddin qizi O‘ZBEKISTONDA QISHLOQ XO‘JALIGINI RO‘YXATGA OLISHNING AGRAR IQTISODIY O‘SISHNI TA‘MINLASHDAGI INSTITUTSIONAL ROLI	132
Shohujayeva Zebo Safoyevna Xolov Javlonbek Davronovich UZBEKISTAN KAK AKADEMIЧЕСКИЙ ХАБ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	138
Эргашева Шахло Тургуновна БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ КАК ИНФОРМАЦИОННАЯ ОСНОВА ФИНАНСОВОГО КОНТРОЛЯ ПРЕДПРИЯТИЯ	146
Маннапова Раъно Абборовна YOSHLAR TADBIRKORLIGINI MOLIVAVIY, INSTITUTSIONAL VA RAQAMLI QO‘LLABQUVVATLASHNING INTEGRATSIYALASHGAN RAQAMLI MODELLARI: “3M-PLATFORMA” VA “SMART YOUTH BUSINESS ECOSYSTEM” KONSEPSIYALARI	154
Xojiyev Ma‘murjon Muxsinjon o‘g‘li RAQAMLI BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA INSTITUTSIONAL XUSUSIYATLARI	163
Begimqulova Sevara Nurmamatovna KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI	169
Yusupov Muxiddin Soatovich Normaxmatov Fazliddin Nuriddin o‘g‘li OLIY TA‘LIMDA INNOVATSION MENEJMENT IMKONIYATLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH	177
Abdullayev Farhod Ozodovich “YASHIL MAKON” UMUMMILLIY LOYIHASINI AMALGA OSHIRISHNING TASHKILIY-AMALIY NATIJALARI	180
Jamshidbek Bobojonov QISHLOQ XO‘JALIGI MAHSULOTLARI EKSPORTI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA KLASTERLARNING AHAMIYATI	184
Radjabova Mavluda Ergash qizi STRENGTHENING MAHALLA ENTREPRENEURSHIP THROUGH AN INTEGRATED ECOSYSTEM: FUNCTIONAL LINKAGES, DIGITAL COORDINATION, AND REGIONAL EVIDENCE	189
Zafarjon Odiljonovich Tuxtasinov MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA GENERATIV SUN‘IY INTELLEKT INFRATUZILMASINING NAZARIY ASOSLARI	195
Saidov Jaloladdin Allaberganovich KORXONALARDA BOSHQARUV QARORLARINI QABUL QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	202
Mamajonova Surayyoxon Maxmudjonovna PAXTA-TO‘QIMACHILIK KLASTERLARIDA INNOVATSION RIVOJLANISHNING HUDUDIIY XUSUSIYATLARINI BAHOLASH METODIKASI	207
Tojiyev Sa‘dulla Muhitdinovich INNOVATIONS IN TECHNOLOGY AND SCIENCE EDUCATION IMPROVING ECONOMIC INCENTIVE AND RESOURCE-ALLOCATION MECHANISMS AS A FACTOR IN INCREASING THE EFFICIENCY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES: EVIDENCE FROM THE “TECHNOPARK” ENTERPRISE	213
Erkinova Umidakhon Ilhom qizi	

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE-BASED RECRUITMENT SYSTEMS ON HIRING QUALITY	218
Mutalova Manzura Abdushukur qizi	
TOMORQA XO'JALIGI FAOLIYATI BILAN BOG'LIQ NOQISHLOQ XO'JALIGI FAOLIYATINING TA'SIRINI IQTISODIY BAHOLASH	224
U.U.Nurullayev	
SHAHAR HUDUDLARIDA EKOLOGIK MONITORING TIZIMINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	230
Asqarov Akmal Anvar o'g'li	
TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELINI BOSHQARISHNING METODOLOGIK ASOSLARI	235
Ziyodullayev Sodiqjon Mamadillayevich	
AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI SOHASIDA MOLIYAVIY NATIJALAR AUDITI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING YAXLIT TIZIMI	240
Bekchanov Faxriddin Atabekovich	
MAHALLIY TURIZMNI RIVOJLANLANTIRISHNING TASHKILIYIQTISODIY MEKANIZMINING ASOSIY FUNKSIYA VA PRINSIPLARI	246
Xayrullayev Elbek Xayrulla o'g'li	
ЛИЗИНГ КАК ИНСТРУМЕНТ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ОБНОВЛЕНИЯ ТЕКСТИЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УЗБЕКИСТАНА: ФИНАНСОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ.....	250
Дадабоева Муштари Хамидиллаевна	
TIJORAT BANKLARIDA CHAKANA BANK XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI EKONOMETRIK BAHOLASH	261
Abdiraxmonov Farxod Arabboyevich	
HUDUDLAR IQTISODIY XAVFSIZLIGINI BOSHQARISH MEKANIZMLARINING NAZARIY MODELLARI	267
Jurayev Ismatulla Izzatullayevich	
FINANCIAL MODELS IN THE EDUCATION SECTOR: A COMPARATIVE INSTITUTIONAL ANALYSIS OF STATE, PRIVATE, AND MIXED FUNDING SYSTEMS	275
Imomov Inomiddin	
SANOAT KORXONALARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI BOSHQARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMI.....	281
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
NOAN'ANAVIY PUL-KREDIT SIYOSATI INSTRUMENTLARINING IQTISODIY MOHIYATI VA MAZMUNI.....	292
Djumonov Dilshod Safarolievich	
URBANIZATSIYA SHAROITIDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASH MUAMMOLARI.....	302
Shodmonov Nurjaxon Shokir o'g'li	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB QUVVATLASHNING IQTISODIY OMILLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	308
Reimbergenov Xurrambek Xushnudovich	
O'ZBEKISTONDA KO'CHMAS MULK BOZORI XIZMATLARINING HOZIRGI HOLATI VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	314
Sadikova Dildora Abdulla qizi	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA AGROTURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI.....	321
Baxadir Adilchayev	
EKOLOGIK TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH ORQALI BARQAROR RIVOJLANISHNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI	327
Ergasheva Mohinurxon Odilxon qizi	

BANK OPERATSIYALARI BO'YICHA ICHKI AUDIT AMALLARINING MAZMUNIIY VA USLUBIIY TAHLILI	331
Yuldashev Xurshidbek Mamirjonovich	
РАЗРАБОТКА И ПРИМЕНЕНИЕ МОДЕЛИ КОМПЕТЕНЦИЙ ДЛЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ	341
Гофурова Шахрибону Комол қизи	
INNOVATION-DRIVEN BUSINESS COMPETITIVENESS THROUGH DIGITAL TRANSFORMATION AND TECHNOLOGICAL CAPABILITY	349
Sarvinoz Asamova	
HUDUDIIY INVESTITSIIYA OQIMLARINI DIFFERENSIAL BAHOLASH ASOSIDA MINTAQAVIIY IQTISODIIY O'SISHNI MANZILLI RAG'BATLANTIRISH.....	359
Ismoilov Azizbek Rustamjon o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI RIVOJLANTIRISH ORQALI KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH YO'LLARI BO'YICHA XORIJ TAJRIBALARI	368
Samiyev Mirkamol Amriddin o'g'li	
ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ: СУЩНОСТЬ, РОЛЬ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ	372
Матчанов Умирзак Сейтжанович	
O'ZBEKISTONDA YASHIL LOGISTIKA TAMOIYILLARI ASOSIDA MULTIMODAL TRANSPORT-LOGISTIKA KORIDORLARINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIIY-IQTISODIIY MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	379
Islomjon Jamshedovich Jamshedov	
YASHIL INVESTITSIIYALARNING HUQUQIIYINSTITUTSIONAL ASOSLARINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	389
Temirova Nozima Shuhrat qizi	
ELEKTRON SAVDO PLATFORMALARIDA MOLIIYAVIIY TAHLILNING ZAMONAVIIY YONDASHUVLARI VA XALQARO TAJRIBA	395
Amanqulova Muxlisa Narsafar qizi	
MEHNAT UNUMDORLIGI VA MEHNAT RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNI BAHOLASH.....	403
Rashidov Zuhridin Sanjar o'g'li	
MINTAQI IQTISODIIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA KLASSTERLASHNING ASOSIIY TAMOIYILLARI VA KONSEPTUAL ASOSLARI	408
Movlonova Dilrabo Nomoz qizi	
HUDUD IQTISODIIY TIZIMIDA INNOVATSION INFRATUZILMANING BARQAROR RIVOJLANISHGA TA'SIRINI BAHOLASH	412
Sapayev Sindor Qadamboy o'g'li	
KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMDA KPINING AHAMIYATI VA UNI JORIY ETISHNING ILMIY-NAZARIY YONDOSHUVLARI	418
Botirjon Ergashov	
MO'YNA VA TRIKOTAJ MATERIALLARNI YOPISTIRISH UCHUN SUVLI POLIMER YOPISTIRUVCHI KOMPOZITSIIYA: TARKIBI, TAYYORLASH USULI VA XOSSALARI	424
Temirova Gulnoz Ibodovna	
Shodmonova Mijgona Salimovna	
SURXONDARYO VILOYATI TURIZM SALOHIYATINI BAHOLASHNING KOMPLEKS MODELII	429
Mamatov Sardor Ilyosovich	
Rashidova Nargiza Orifjon qizi	

SURXONDARYO VILOYATI TURIZM SALOHIYATINI BAHOLASHNING KOMPLEKS MODELI

Mamatov Sardor Ilyosovich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

“Raqqamli iqtisodiyot” kafedrası katta o‘qituvchisi

E-mail: xon.9229@gmail.com

Rashidova Nargiza Orifjon qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Turizm yo‘nalishi talabasi

E-mail: nargizaxonrashidova42@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada Surxondaryo viloyatining turizm salohiyatini kompleks baholash muammosi chuqur ilmiy-amaliy jihatdan tadqiq etilgan. Viloyatning tabiiy-geografik, tarixiy-madaniy, ijtimoiy-iqtisodiy va infratuzilma resurslari batafsil tahlil qilingan hamda ularni yagona tizimda, o‘zaro bog‘liqlikda baholashga imkon beruvchi besh blokli kompleks model ishlab chiqilgan. Modelga tabiiy resurs, tarixiy-madaniy, infratuzilma, ijtimoiy-iqtisodiy va institutsional-boshqaruv potentsiallari kiritilgan bo‘lib, har bir blok bo‘yicha ko‘rsatkichlar tizimi, ularning og‘irlik koeffitsiyentlari hamda integral indeksni hisoblash formulasi asoslab berilgan. Model viloyatning olti tuman va shahri misolida amaliy sinovdan o‘tkazilgan, natijalar SWOT tahlil orqali chuqurlashtirilgan va turizm salohiyatidan samarali foydalanish bo‘yicha aniq strategik tavsiyalar ishlab chiqilgan. Ilmiy yangilik sifatida turizm salohiyatini baholashning ko‘p mezonli integral indeks modelining tizimlashtirilishi va uni hududlar kesimida amaliy qo‘llash mexanizmi ko‘rsatilgan.

Kalit so‘zlar: turizm salohiyati, kompleks baholash modeli, Surxondaryo viloyati, integral indeks, tumanlar reytingi, turizm infratuzilmasi, tarixiy-madaniy meros, ekoturizm, SWOT tahlil, mintaqaviy iqtisodiyot.

Аннотация: В статье глубоко и всесторонне исследуется проблема комплексной оценки туристического потенциала Сурхандарьинской области. Подробно проанализированы природно-географические, историко-культурные, социально-экономические и инфраструктурные ресурсы региона, разработана пятиблочная комплексная модель, позволяющая оценивать их в единой, взаимосвязанной системе. Модель включает природно-ресурсный, историко-культурный, инфраструктурный, социально-экономический и институционально-управленческий потенциалы; для каждого блока обоснована система показателей, весовые коэффициенты и формула расчёта интегрального индекса. Модель апробирована на примере шести районов и города области, результаты дополнены детальным SWOT-анализом, а также разработаны конкретные стратегические рекомендации по эффективному использованию туристического потенциала. Научная новизна заключается в систематизации многокритериальной модели интегральной оценки туристического потенциала и механизма её практического применения в разрезе территорий.

Ключевые слова: туристический потенциал, комплексная модель оценки, Сурхандарьинская область, интегральный индекс, рейтинг районов, туристическая инфраструктура, историко-культурное наследие, экотуризм, SWOT-анализ, региональная экономика.

Abstract: This article provides an in-depth scientific and practical study of the problem of comprehensive assessment of the tourism potential of Surkhandarya region. The natural-geographic, historical-cultural, socio-economic, and infrastructural resources of the region are analyzed in detail, and a five-block complex model is developed to enable their integrated, interrelated assessment. The model includes natural resource, historical-cultural, infrastructural, socio-economic, and institutional-managerial potentials; for each block a system of indicators, weighting coefficients, and an integral index calculation formula are substantiated. The model is tested on six districts and the regional capital, the results are further enriched with a detailed SWOT analysis, and concrete strategic recommendations for the effective use of tourism potential are developed. As a scientific novelty, the systematization of a multi-criteria integral index model for assessing tourism potential and the mechanism of its practical application across territories are presented.

Keywords: tourism potential, complex assessment model, Surkhandarya region, integral index, district ranking, tourism infrastructure, historical-cultural heritage, ecotourism, SWOT analysis, regional economy.

KIRISH

Zamonaviy jahon iqtisodiyotida turizm sohasi eng jadal rivojlanayotgan tarmoqlardan biri hisoblanib, u nafaqat davlat byudjetiga tushumlarni ta'minlaydi, balki mintaqalarning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida, aholi bandligini oshirishda, kichik biznes va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda turizm sohasini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda, bu borada bir qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan, mintaqalar bo'yicha maqsadli dasturlar ishlab chiqilgan.

Surxondaryo viloyati o'zining boy tabiiy-geografik joylashuvi, noyob tarixiy-madaniy merosi, xilma-xil landshafti va uch qo'shni davlat — Tojikiston, Turkmaniston va Afg'oniston bilan chegaradosh bo'lgan strategik o'rni tufayli respublikada turizmni rivojlantirish uchun yuqori salohiyatga ega hududlardan biri hisoblanadi. Qadimiy Baqtriya sivilizatsiyasi, buddizm davri yodgorliklari, Boysun tog'li mintaqasining betakror tabiati, Sangardak sharsharasi, Omonxona va Obihayot rekreatsion zonalar, Xo'jaikon tuz g'ori kabi obyektlar viloyat turizm resurslarining rang-barangligidan dalolat beradi.

Shu bilan birga, viloyat turizm salohiyatidan foydalanish darajasi hozircha uning real imkoniyatlariga to'liq mos kelmaydi. Bunga asosiy sabablardan biri — turizm salohiyatini har tomonlama, ilmiy asoslangan tarzda baholash metodologiyasining yetarli darajada ishlab chiqilmaganligidir. Ko'pchilik mavjud tadqiqotlar salohiyatning faqat ayrim jihatlariga (masalan, tabiiy resurslarga yoki faqat tarixiy yodgorliklarga) e'tibor qaratadi, natijada mintqa salohiyatining yaxlit, kompleks manzarasi shakllanmaydi.

Tadqiqotning obyekti — Surxondaryo viloyati va uning tumanlarining turizm salohiyati hisoblanadi. Tadqiqot predmeti esa turizm salohiyatini kompleks baholashning uslubiy, tashkiliy va amaliy jihatlaridan iborat.

Tadqiqotning maqsadi — Surxondaryo viloyati turizm salohiyatini baholashning kompleks modelini ishlab chiqish, uni tabiiy, tarixiy-madaniy, infratuzilma, ijtimoiy-iqtisodiy va institutsional omillarni o'zida mujassam etgan integral indeks asosida shakllantirish hamda modelni viloyat tumanlari misolida amaliy qo'llab, hududlarning turizm rivojlanishi bo'yicha ustunlik va zaifliklarini aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: turizm salohiyatini baholashning nazariy-uslubiy asoslarini tahlil qilish; Surxondaryo viloyatining turizm resurslarini tasniflash va tavsiflash; kompleks baholash modelini ishlab chiqish; modelni amaliyotda sinovdan o'tkazish; olingan natijalar asosida strategik tavsiyalar shakllantirish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Turizm salohiyati tushunchasi ilmiy adabiyotlarda turlicha talqin etiladi. Umumiy ma'noda turizm salohiyati — bu ma'lum hududda mavjud bo'lgan, turistik faoliyatni tashkil etish va rivojlantirish uchun foydalanish mumkin bo'lgan tabiiy, tarixiy-madaniy, moddiy-texnik, mehnat va moliyaviy resurslarning yig'indisidir. Bunda salohiyat statik kategoriya emas, balki resurslardan foydalanish samaradorligiga, infratuzilma holatiga va boshqaruv sifatiga bog'liq holda o'zgaruvchan dinamik ko'rsatkich sifatida qaraladi.

Xorijiy tadqiqotchilar rekreatsion-turistik resurslarni metodologik jihatdan tasniflash va baholashda ko'p mezonli tahlil (multi-criteria analysis) yondashuvidan foydalanishni tavsiya etadilar, chunki turizm resurslari geterogen tabiatga ega bo'lib, ularni bir xil o'lchov birligiga keltirish murakkab masala hisoblanadi [1]. Shuningdek, ekologik turizm menejmenti nazariyasi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda tabiiy resurslardan foydalanish bilan ularni muhofaza qilish o'rtasidagi muvozanat masalalari, shu jumladan, rekreatsion yuklanish chegaralari yoritilgan [2], bu esa tog'li-rekreatsion hududlar (masalan, Boysun va Sangardak) uchun alohida ahamiyatga ega.

Mahalliy tadqiqotchilar tomonidan Surxondaryo viloyatining turizm salohiyati asosan tavsifiy tarzda — Boysun, Sariosiyo, Sherobod va Oltinsoy tumanlarida joylashgan Omonxona tog'li hududi, Sangardak sharsharasi, Xo'jaikon tuz g'ori kabi obyektlarni sanab o'tish darajasida yoritilgan [3]. Viloyat iqtisodiyotida turizm resurslaridan oqilona foydalanish yalpi hududiy mahsulot tarkibida turizm ulushini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekani alohida qayd etilgan, shuningdek, viloyatning demografik va ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari turizm rivojlanishi uchun qulay zamin yaratayotgani ta'kidlangan [4].

Davlat darajasida qabul qilingan hujjatlarda ham viloyatning tog'li-rekreatsion hududlarida turizm infratuzilmasini yaxshilash masalasi alohida e'tiborga olingan, jumladan, «Omonxona», «Sangardak» va «Obihayot» turistik markazlarini shakllantirish bo'yicha manzilli dastur tasdiqlangan, bu esa davlat siyosati darajasida ushbu hududlarning yuqori salohiyatga ega deb tan olinganidan dalolat beradi [5].

Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, viloyatning turizm resurslari bo'yicha tavsifiy tadqiqotlar ko'p bo'lsa-da, ularni yagona ko'rsatkichlar tizimiga asoslangan holda miqdoriy baholash amaliyoti hali yetarli darajada shakllanmagan. Xususan, mavjud ishlarda tabiiy va tarixiy-madaniy resurslar bilan bir qatorda, infratuzilma, ijtimoiy-iqtisodiy va institutsional omillarni yagona modelda birlashtirgan kompleks tadqiqotlar amalda uchramaydi. Mazkur maqola aynan shu bo'shliqni to'ldirishga yo'naltirilgan bo'lib, uning o'ziga xosligi besh blokli integral indeks modelini tizimlashtirish va uni hududlar kesimida amaliy sinovdan o'tkazishdan iborat.

Shuningdek, geoaxborot tizimlari (GIS) asosidagi kartografik-fazoviy tahlil usuli turizm resurslarini hududiy joylashuvi bo'yicha baholashda alohida o'rin tutadi: ushbu usul orqali obyektlarning bir-biriga nisbatan masofasi, transport yo'llari bilan bog'liqligi va turistik marshrutlarni loyihalashtirish imkoniyati tahlil qilinadi [6]. Klaster tahlil usuli esa o'xshash xususiyatlarga ega hududlarni guruhlarga ajratish orqali mintaqaviy turizm siyosatini tabaqalashtirishga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqotda GIS va klaster tahlil usullari asosiy model uchun qo'shimcha, kelgusida chuqurlashtirish mumkin bo'lgan yo'nalishlar sifatida ko'rib chiqildi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot davomida indeks (indikator) usuli asosiy uslubiy yondashuv sifatida qo'llanildi, u ekspert baholash va SWOT tahlil bilan uyg'unlashtirildi. Ushbu yondashuvning tanlanishi shu bilan asoslanadiki, turizm resurslari har xil tabiatga (tabiiy, tarixiy, iqtisodiy, institutsional) ega bo'lganligi sababli ularni yagona miqdoriy ko'rsatkichga keltirish uchun dastlab normallashtirish zarur bo'ladi.

Har bir xususiy ko'rsatkich min-maks usuli yordamida 0 dan 1 gacha normallashtirildi. Bloklar bo'yicha og'irlik koeffitsiyentlari Delfi usulida — turizm, mintaqaviy iqtisodiyot va geografiya sohasi mutaxassislaridan iborat ekspertlar guruhi tomonidan bir necha iteratsiya asosida — belgilandi, bu esa baholashning subyektivlik darajasini kamaytirishga xizmat qiladi.

Mazmunli (kontent) tahlil usuli yordamida viloyatga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar va rasmiy statistik ma'lumotlar o'rganildi [4, 5]. Qiyosiy taqqoslash usuli esa model natijalarini viloyat tumanlari bo'yicha solishtirishda qo'llanildi, bu orqali hududlarning o'zaro nisbiy ustunlik va zaifliklari aniqlandi. Tadqiqotda, shuningdek, SWOT tahlil usulidan hududlarning kuchli va zaif tomonlarini, imkoniyat va tahdidlarini tizimli aniqlash maqsadida foydalanildi — bu usul miqdoriy indeks natijalarini sifat jihatidan boyitish imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Surxondaryo viloyati Respublikaning janubi-sharqida, Surxon-Sherobod vodiysida joylashgan bo'lib, maydoni 20,1 ming km² ni tashkil etadi. Aholisi 2024-yil holatiga ko'ra 2 million 907 ming kishini tashkil etadi, viloyat tarkibida 14 tuman, 8 shahar mavjud [4]. Viloyat relyefi Hisor tizmasi (eng baland nuqtasi 4643 metr) va uning tarmoqlari — Boysuntog', Ko'hitang va Bobodog' tizmalari bilan o'ralgan bo'lib, bu tog' turizmi, alpinizm va ekoturizmni rivojlantirish uchun noyob tabiiy zamin yaratadi.

Termiz shahri va uning atrofida joylashgan buddizm davri yodgorliklari Markaziy Osiyoda buddizm tarixini o'rganish uchun noyob ilmiy-tarixiy ahamiyatga ega bo'lib, xalqaro ziyorat va ma'rifiy turizm yo'nalishlarini rivojlantirish uchun katta imkoniyat yaratadi. Boysun tumani esa o'zining betakror moddiy va nomoddiy madaniy merosi — an'anaviy hunarmandchilik, milliy folklor, urf-odat va marosimlari bilan ajralib turadi, bu meros xalqaro miqyosda ham e'tirof etilgan.

Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, bir yil davomida vohaga 1 million 120 mingdan ortiq mahalliy va qariyb 600 ming xorijlik sayyoh tashrif buyurgan [4]. 2024-yil dekabrda qabul qilingan hukumat qarori asosida «Omonxona», «Sangardak» va «Obihayot» turistik markazlari rasman shakllantirilib, ularda zamonaviy infratuzilma yaratish bo'yicha manzilli dastur tasdiqlangan [5].

Infratuzilma nuqtai nazaridan viloyatda Termiz xalqaro aeroporti, temir yo'l tarmog'i, chegara o'tish postlari mavjud bo'lib, tog'li-rekreasion hududlarga (Boysun, Sangardak, Omonxona) boradigan yo'llar, mehmonxona va turistik xizmat ko'rsatish obyektlarini rivojlantirish hamda ularning sifatini oshirish bo'yicha keng imkoniyatlar mavjud. Mazkur imkoniyatlar quyida taklif etiluvchi kompleks modelning «infratuzilma potentsiali» blokida alohida e'tiborga olinadi.

Yuqorida keltirilgan tahlil asosida Surxondaryo viloyati (va uning tumanlari) turizm salohiyatini baholash uchun besh blokli kompleks model taklif etiladi. Model quyidagi jadvalda keltirilgan (1-jadval).

1-jadval. Turizm salohiyatini baholash ko'rsatkichlari¹

Blok	Xususiy ko'rsatkichlar	O'lchov usuli	Og'irlik
TRP	Relief xilma-xilligi; suv resurslari; iqlim qulayligi; muhofaza etilgan tabiat hududlari zichligi; landshaft estetikasi	Ekspert ball (0–10)	0,25
TMP	Tarixiy-arxeologik obyektlar soni; nomoddiy madaniy meros; muzey va ziyoratgohlar; saqlanish darajasi	Ekspert ball + statistika	0,22
IP	Yo'l va transport qulayligi; mehmonxona fondi; jamoat ovqatlanishi; aloqa tarmoqlari	Statistik ko'rsatkich	0,20
IIP	Sayyohlar oqimi dinamikasi; turizmdan tushgan daromad; band bo'lganlar soni; tadbirkorlik faolligi	Statistik ko'rsatkich	0,18
IBP	Hududiy dasturlar mavjudligi; investitsiya muhiti; kadrlar tayyorlash tizimi; raqamlashtirish darajasi	Ekspert ball	0,15

Og'irlik koeffitsiyentlari (w_i) Delfi usuli asosida belgilanadi va ularning yig'indisi 1,00 ga teng bo'lishi shart. Har bir blok bo'yicha xususiy ko'rsatkichlar min-maks usuli yordamida normalashtiriladi: $I_{ij} = (X_{ij} - X_{min}) / (X_{max} - X_{min})$. So'ngra integral indeks quyidagi formula bo'yicha hisoblanadi: $TSI = w_1 \cdot TRP + w_2 \cdot TMP + w_3 \cdot IP + w_4 \cdot IIP + w_5 \cdot IBP$. TSI qiymati 0–0,25 — past, 0,26–0,50 — o'rta, 0,51–0,75 — yuqori, 0,76–1,00 — juda yuqori salohiyat sifatida izohlanadi.

Ishlab chiqilgan modelni amaliy sinovdan o'tkazish maqsadida viloyatning turizm salohiyati yuqori deb baholanadigan olti hududi — Boysun, Sariosiyo, Denov, Sherobod, Oltinsoy tumanlari hamda Termiz shahri bo'yicha indikativ hisob-kitoblar amalga oshirildi. Natijalar quyidagi jadvalda keltirilgan (2-jadval).

2-jadval. Hududlarning turizm salohiyati ko'rsatkichlari²

Hudud	TRP	TMP	IP	IIP	IBP	TSI
Boysun tumani	0,88	0,80	0,45	0,55	0,60	0,67
Sariosiyo tumani	0,82	0,55	0,40	0,45	0,50	0,58
Termiz shahri	0,35	0,85	0,78	0,75	0,70	0,66
Oltinsoy tumani	0,70	0,40	0,38	0,40	0,45	0,50
Sherobod tumani	0,60	0,35	0,30	0,32	0,40	0,42
Denov tumani	0,50	0,45	0,42	0,38	0,45	0,45

Olingan natijalar bir qator muhim xulosalar chiqarish imkonini beradi. Birinchidan, Boysun va Termiz shahri eng yuqori integral indeksga (mos ravishda 0,67 va 0,66) ega bo'lib, ular viloyatning «lokomotiv» turistik markazlari sifatida shakllanish salohiyatiga ega. Ammo bu ikki hudud turli mexanizmlar orqali yetakchilikka erishadi: Boysun asosan tabiiy va tarixiy-madaniy resurslar ($TRP=0,88$; $TMP=0,80$) hisobiga, Termiz shahri esa infratuzilma va ijtimoiy-iqtisodiy faollik ($IP=0,78$; $IIP=0,75$) hisobiga yuqori ko'rsatkichga erishadi.

Ikkinchidan, Sherobod va Denov tumanlarida barcha bloklar bo'yicha nisbatan bir xil, o'rtacha past ko'rsatkichlar qayd etilgan, bu esa ushbu hududlarda hali turizm yo'nalishi to'liq shakllanmaganini, biroq tabiiy resurslar (ayniqsa, Sherobodda $TRP=0,60$) mavjudligini ko'rsatadi — bu kelgusida maqsadli investitsiyalar uchun rezerv sifatida qaralishi mumkin. Uchinchidan, barcha tahlil qilingan hududlarda institutsional-boshqaruv potentsiali (IBP) boshqa bloklarga nisbatan nisbatan barqaror, ammo ustunlik darajasida emas, bu esa mintaqaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish umumviloyat miqyosida dolzarb vazifa ekanini tasdiqlaydi.

Model natijalarini sifat jihatdan boyitish maqsadida viloyat turizm salohiyati bo'yicha SWOT tahlil o'tkazildi, uning natijalari quyidagi jadvalda umimlashtirilgan (3-jadval).

1 Manba: muallif ishlanmasi.

2 Manba: muallif ishlanmasi.

3-jadval. Surxondaryo viloyati turizm salohiyatining SWOT tahlili³

Mezon	Tavsif
Kuchli tomonlar	Noyob va xilma-xil tabiiy landshaft; qadimiy Baqtriya va buddizm davriga oid boy tarixiy-arxeologik meros; Boysun mintaqasining nomoddiy madaniy merosi; uch xorijiy davlat bilan chegaradoshlik; davlat darajasida qabul qilingan maqsadli dasturlar
Zaif tomonlar	Tog'li-rekreatsioon hududlarga olib boruvchi yo'l va transport infratuzilmasini rivojlantirish, sifatli mehmonxona fondini kengaytirish, yagona marketing strategiyasini takomillashtirish hamda ixtisoslashgan kadrlar salohiyatini oshirish zarurati
Imkoniyatlar	Ekoturizm, tog' turizmi va sog'lomlashtirish turizmiga bo'lgan ortib borayotgan global talab; xalqaro ziyorat va buddizm turizmi bozorida o'rin egallash; davlat-xususiy hamkorlik asosida yangi infratuzilma loyihalari; raqamli marketing imkoniyatlari
Tahdidlar	Nazoratsiz turistik faoliyat natijasida ekologik zarar; boshqa mintaqalar bilan kuchli raqobat; iqlim o'zgarishi natijasida suv va ekotizimlarning zaiflashuvi

Tumanlar kesimida ko'rsatkichlar o'rtasidagi farqlarning iqtisodiy asoslarini chuqurroq tushunish uchun har bir blokning umumiy TSI qiymatiga qo'shgan hissasini alohida ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir. Boysun tumani misolida tabiiy resurs va tarixiy-madaniy potentsiallar umumiy indeksning taxminan 60 foizini ta'minlaydi, bu esa ushbu hududda turizmni rivojlantirishda asosiy e'tibor infratuzilma va marketingga qaratilishi lozimligini ko'rsatadi. Termiz shahri misolida esa, aksincha, infratuzilma va ijtimoiy-iqtisodiy bloklar indeksning katta qismini tashkil etadi, binobarin, bu yerda strategiya tarixiy-madaniy obyektlarni yanada faol turistik muomalaga kiritishga yo'naltirilishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

Sherobod va Denov tumanlarida barcha bloklar bo'yicha nisbatan baland bo'lmagan qiymatlar kuzatilgani, aslida, bu hududlarda turizm tarmog'ining hali institutsional jihatdan shakllanib ulgurmaganidan dalolat beradi. Bunday hududlar uchun, avvalambor, oddiy, kam xarajatli ekoturizm va agroturizm loyihalarini yo'lga qo'yish, so'ngra asta-sekin infratuzilmani rivojlantirish strategiyasi samaraliroq bo'lishi mumkin, chunki bu yo'l katta dastlabki investitsiyalar talab etmaydi va mahalliy tadbirkorlik faolligini oshirishga xizmat qiladi.

O'tkazilgan tahlil natijasida Surxondaryo viloyati turizm salohiyatidan foydalanishni yanada rivojlantirishga xizmat qiluvchi bir qator tizimli imkoniyatlar aniqlandi. Bu imkoniyatlar nafaqat moddiy-texnik infratuzilma bilan, balki boshqaruv tizimi, inson kapitali va axborot-marketing faoliyati bilan ham chambarchas bog'liq bo'lib, ulardan samarali foydalanish kompleks yondashuvni talab etadi.

– infratuzilma imkoniyatlari: tog'li hududlarga boradigan avtomobil yo'llarini yanada rivojlantirish, mavsumiy sharoitlarni hisobga olgan holda transport imkoniyatlarini kengaytirish, mehmonxona fondini viloyat hududlari bo'ylab diversifikatsiya qilish imkoniyatlari mavjud;

– institutsional-boshqaruv imkoniyatlari: turizm sohasini boshqarish tuman darajasida yanada takomillashtirish, turli davlat idoralari o'rtasidagi hamkorlik va muvofiqlashtirish darajasini oshirish imkoniyatlari mavjud;

– inson kapitali imkoniyatlari: xorijiy tillarni bilgan gid-tarjimonlar, mehmonxona xizmati bo'yicha malakali kadrlar, turizm marketingi mutaxassislarini tayyorlash va ularning salohiyatini oshirish imkoniyatlari mavjud;

– axborot-marketing imkoniyatlari: viloyatning turistik imkoniyatlarini xalqaro va ichki bozorda yanada keng targ'ib qilish, raqamli platformalarda ma'lumotlarni tizimli joylashtirish va axborot almashinuvini rivojlantirish imkoniyatlari mavjud.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot natijasida Surxondaryo viloyati turizm salohiyatini baholashning besh blokli kompleks modeli ishlab chiqildi va u tabiiy resurs, tarixiy-madaniy, infratuzilma, ijtimoiy-iqtisodiy va institutsional-boshqaruv potentsiallarini yagona integral indeks (TSI) doirasida birlashtirishga imkon berishi ko'rsatildi. Model viloyatning olti hududi misolida sinovdan o'tkazilgan bo'lib, natijalar hududlar o'rtasida turizm salohiyatidan foydalanish darajasi bo'yicha sezilarli farqlar mavjudligini, ayniqsa, infratuzilma va institutsional boshqaruv bloklari bo'yicha umumiy zaiflik kuzatilayotganini ko'rsatdi.

3 Manba: muallif ishlanmasi.

Investitsion jalb etish jihatidan taklif etilgan model yana bir muhim amaliy ahamiyatga ega: u salohiyati yuqori, ammo hozircha to'liq o'zlashtirilmagan hududlarni (masalan, Sariosiyo va Oltinsoy tumanlarini) aniqlash orqali davlat-xususiy hamkorlik loyihalarini maqsadli yo'naltirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, model natijalari viloyat hokimligi tomonidan yillik turizm rivojlanishi dasturlarini ishlab chiqishda obyektiv asos sifatida foydalanilishi mumkin.

Tadqiqot yakunida quyidagi taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi:

- Boysun, Sangardak va Omonxona turistik markazlarida davlat-xususiy hamkorlik asosida zamonaviy mehmonxona va servis infratuzilmasini jadal rivojlantirish;
- tog'li hududlarga boradigan yo'llarni ta'mirlash va yil davomida foydalanish mumkin bo'lgan transport aloqasini ta'minlash;
- Termiz shahridagi buddizm va Baqtriya davri yodgorliklarini xalqaro ziyorat-ma'rifiy turizm markaziga aylantirish bo'yicha maxsus dastur ishlab chiqish;
- Boysun nomoddiy madaniy merosini asrash va targ'ib qilish uchun etnografik turizm klasterini shakllantirish;
- Sherobod, Denov va Oltinsoy kabi hozircha past ko'rsatkichli tumanlarda tabiiy resurslarga asoslangan ekoturizm loyihalarini bosqichma-bosqich joriy etish;
- turizm sohasi uchun mahalliy kadrlarni tayyorlash bo'yicha maxsus ta'lim dasturlarini tashkil etish;
- viloyat turizm resurslari bo'yicha yagona raqamli platforma va xalqaro marketing strategiyasini ishlab chiqish;
- taklif etilgan kompleks modelni yiliga bir marta yangilab, viloyat va tuman hokimliklari uchun turizm salohiyati monitoring vositasi sifatida institutsionallashtirish.

Bu tavsiyalarning izchil amalga oshirilishi, taklif etilgan modelning ko'rsatishicha, birinchi navbatda, infratuzilma (IP) va institutsional-boshqaruv (IBP) bloklari bo'yicha ko'rsatkichlarni oshirishga xizmat qiladi — aynan shu bloklar hozirda barcha tahlil qilingan hududlarda eng zaif nuqta hisoblanadi va ularni yaxshilash orqali umumiy TSI qiymatini nisbatan qisqa muddatda sezilarli darajada oshirish mumkin. Kelgusi tadqiqotlarda modelni real statistik ma'lumotlar, keng qamrovli ekspert so'rovnomalari va sayyohlar so'rovi natijalari asosida yanada aniqlashtirish, shuningdek, uni geoaxborot tizimlari (GIS) bilan integratsiyalashgan holda fazoviy tahlilga aylantirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Akhtar, N., Syakir Ishak, M. I., Bhawani, S. A., & Umar, K. Various natural and anthropogenic factors responsible for water quality degradation: A review // Water. – 2021. – Vol. 13, No. 19. – P. 2660–2670.
2. Кекушев, В. П., Сергеев, В. П., Степаницкий, В. В. Основы менеджмента экологического туризма: учеб. пособие. – М., 2011.
3. Abdullayev, B. Surxondaryo viloyatining turizm salohiyati // Наука и научный потенциал: основа устойчивого инновационного развития общества. – 2022. – Т. 1, № 1. – С. 38–48.
4. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi rasmiy ma'lumotlari, 2024–2025 yillar; Surxondaryo viloyati — Vikipediya elektron ma'lumotnomasi.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 16.12.2024-yildagi "Surxondaryo viloyatining tog'li-rekreatsion hududlarida turizm infratuzilmasini yaxshilash hamda zamonaviy xizmat ko'rsatish va turizm obyektlarini barpo etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-439-son qarori // URL: <https://lex.uz/docs/-7263277>
6. Бейдик, О. А. Рекреационно-туристские ресурсы: методология и методы анализа: учеб. пособие.
7. Surxondaryo turizm makoniga aylanmoqda // O'zbekiston Milliy axborot agentligi (O'ZA) tahliliy materiali.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 8/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>